

The Oxford Compact English Dictionary

2003-ban jelent meg a 'The Oxford Compact English Dictionary' (a továbbiakban OCED) javított, második kiadása *Catherine Soanes* szerkesztésében (rákeresés-kor vigyázzunk: a borítón és a gerincen 'Compact Oxford English Dictionary' címmel). Anyanyelvűeknek szánt egykötetes egynyelvű szótár. A 'New Oxford Dictionary of English' alapjául is szolgáló több százmillió szavas, mai angol szövegekből álló korpusz elemzése nyomán készült. Bár nem tudjuk angol anyanyelvűként vizsgálni, érdemes megnéznünk, mit nyújt az idegen ajkú felhasználók számára.

A szótár mintegy 1500 oldalt tartalmaz, méreteit tekintve ideális kéziszótár. Papírja jó minőségű, fedele és kötése masszív, jól simul az olvasó kezébe. A betűtípusok és betűméretek szintén kellemesek. A keresést élindeks segít.

A szótár legnagyobb értéke a szókincse, de rögtön értelmeznünk kell a borító hátoldalának idevágó megfogalmazását, miszerint a szótár több mint 145 ezer szót, kifejezést és meghatározást közöl. A kötetet forgatva ez a szám túl nagyra tűnt. 30–30 véletlenszerűen kiválasztott oldal tartalma alapján a szócikkek száma valószínűleg 40–45 ezer lehet, ezeken belül a jelentések száma 81 ezer körül van, találunk továbbá 5–6 ezer kifejezést, valamint a szócikkeken belül felhívja a figyelmet a szótár 13–14 ezer képzett szóra. Természetesen a címszavak között is vannak képzett szavak. Az összetételek mind önálló szócikkben találhatóak. Ha a címszavakat és a meghatározásaikat külön-külön számoljuk, akkor a fentiekből valóban 145 ezer körüli összértéket kapunk, de pontosan fogalmazva mintegy 50 ezer szó és kifejezés 80 ezer jelentésével, valamint 13–14 ezer jelentés nélkül feltüntetett képzett szóval állunk szemben. Ez a szóanyag viszont igen hasznos számunkra.

A címszavak között sok az enciklopédikus elem és a nem-angolszász kultúrákból átvett szó. Így megtalálható – találmányra válogatva – az Armageddon, Dalai Lama, D-Day, Gestapo, Leninism, Yom Kippur, bár hiányzik például a Fleet Street; szerepel az olasz a cappella, a latin *in absentia*, a hawaii ukulele, az orosz perestroika stb.

Sok márkanév megtalálható, hol kis-, hol nagybetűvel: például az autocue, Pyrex, Velcro, de hiányzik mondjuk a Babygrow. Címszóként megjelennek a képzők: prefixumok és szuffixumok egyaránt. Az OCED igen bőségesen tartalmaz rövidítéseket is. Földrajzi nevek sajnos nincsenek benne, viszont szerepel az egyes országok lakóinak és pénzeinek megnevezése (tehát nincs Hungary, de van Hungarian, forint és filler). A nem-anyanyelvű szótárhasználónak hiányoznak a férfi és női keresztnévek.

A kifejezések között a keresett közmondásokat mind megtaláltuk a bennük szereplő első főnévnél, vagy ennek híján az első jelentős szónál, de azért akadt kivétel is: az „Every cloud has a silver lining” valamilyen megfontolásból a silver címszó alatt található, tehát a keresést soha nem szabad idő előtt feladni! Nem szerepelnek a szótárban olyan tipikus angol kifejezések mint a „cool as a cucumber”, „drunk as a lord”, „pleased as Punch”, bár szerepel a „fit as a fiddle”, „dead as a doornail”, „bold as brass”: az első kettő a fiddle, illetve doornail címszó alatt, a harmadik viszont a bold alatt, így szabályszerűséget – ha létezik egyáltalán – nem sikerült felderíteni.

A vonzatos igék az alapige szócikkében a kifejezések között szerepelnek, az értelmezéseik nincsenek annyira kidolgozva, mint az a nem angol anyanyelvű szótárhasználó számára kívánatos lenne.

A tanulói szótárakkal ellentétben az anyanyelvűeknek készült szótárban az értelmezések szókincse nincs korlátozva. Ennek ellenére ritkán fordul elő, hogy egy értelmezésben újabb kikeresendő szó szerepeljen, de azért haladó szint alatt nem az OCED az ajánlott

egynyelvű szótár. Az értelmezésekről természetesen lehet vitatkozni. Illusztrációképpen összehasonlítottuk néhány szó OCED-beli és OALD-beli magyarázatát.

dictionary

OCED: 'a book that lists the words of a language and gives their meaning, or their equivalent in a different language'

OALD: '1 a book that gives a list of the words of a language in alphabetical order and explains what they mean, or gives a word for them in a foreign language 2 a book that explains the words that are used in a particular subject ... 3 a list of words in electronic form, for example stored in a computer's SPELLCHECKER'

Az OALD két jelentéssel többet közöl, és felhívja a figyelmet a könyv formájában egyáltalán nem is létező elektronikus szótárakra, amelyekről az OCED tudomást sem vesz!

encyclopedia

OCED: 'a book or set of books giving information on many subjects or on many aspects of one subject, typically arranged alphabetically'

OALD: 'a book or set of books giving information about all areas of knowledge or about different areas of one particular subject, usually arranged in alphabetical order; a similar collection of information on a CD-ROM'

Mivel az – első értelmezés szerinti – enciklopédiák fő jellemzője, hogy nem egyszerűen sok tudományágat, hanem valamennyi tudományág egészét igyekeznek tárgyalni, ismét az OALD magyarázata látszik megfelelőbbnek, csak melleleg megjegyezve, ez utóbbi esetben sem ragad le a könyv formánál.

linguistics

OCED: 'the scientific study of language and its structure'

OALD: 'the scientific study of language or of particular languages'

Az OCED definíciója, nevezetesen „a nyelvnek és a nyelv struktúrájának” az egymás mellé vagy egymással szembe állítása nem meggyőző, ugyanilyen joggal szerepelhetne a meghatározásban mondjuk „a nyelvnek és a nyelv történetének” tanulmányozása is. Megint az OALD magyarázata a megfelelőbb.

computer

OCED: 'an electronic device capable of storing and processing information in accordance with a predetermined set of instructions'

OALD: 'an electronic machine that can store, organize and find information, do calculations and control other machines'

Ebben az esetben vitathatatlanul szakszerűbb az OCED meghatározása, de ezt a szakember tudja igazán értékelni, a számítástechnikában laikus vagy féllaikus szótárhasználónak az OALD „locsogósabb” magyarázata többet nyújt.

Az OCED-ben az értelmezéseket ritkán kísérik példák, ami az angol ajkúaknak nyilván kevésbé jelent gondot, de a magyar szótárhasználónak a példák sokszor nagyon hiányoznak.

A szócikkek szerkezete világos, könnyen érthető, még a bevezetőben található magyarázat elolvasása nélkül is. Az is segíti a megértést, hogy a szótár gyakorlatilag nem használ rövidítéseket. A homonimák önálló szócikket kapnak, a címszó mellett felső indexbe tett sorszám különbözteti meg őket. A kiejtés – a címszó után – csak akkor van jelölve, ha az angol anyanyelvű szótárhasználó számára is gondot okozhat, és az IPA jelei helyett az angol ábécé betűi és ezek kombinációi szerepelnek, néhány diakritikus jellel kiegészítve, a hangsúlyos szótag kövéren szedve. Az átírás az angol olvasó számára teszi könnyen ki-

ejtethetővé a szót. A bevezetés példaszavakkal együtt felsorolja az átírásban használt betűket és betűkombinációkat, meg lehet szokni őket, de az idegen anyanyelvű olvasó számára a kiejtésjelölés megoldása hiányos és elönytelen. A következő adat egy jól szembeszökő fekete pont után a szófaj megnevezése. Ha a szó több szófajhoz is tartozik, mindegyik szófaj új bekezdésbe kerül, és az új bekezdést a fekete pont is igen jól kiemeli. A szófaj megjelölése után következnek az esetleges helyesírási tudnivalók és a minősítések. Ha akár a legkisebb bizonytalanság felmerülhet a toldalékolt alakok írásmódját illetően, a szótár kiírja a helyes alakokat, például egyaránt szerepel a hero után a heroes és az albino után az albinos többes szám. A tökéletesen szabályos tóváltoztató toldalékolások közül is egyedül a szóvégi néma „e” kiesése nincs feltüntetve. Bár a triviális alakok kiírása sokszor feleslegesnek tűnik, ez a megoldás segít a felhasználónak. Természetesen közli a szótár az erős igék múlt idejű alakját és múlt idejű melléknévi igenevét. A minősítések vagy stílusértéket jeleznek, vagy megmondják, hogy a szó milyen szakterület terminológiájához tartozik, vagy felhívják a figyelmet arra, hogy a szót csak bizonyos angolul beszélő régió(k)ban használják. A stílusértéket tizen-négy különböző jelző minősíti, tapasztalataink szerint ennyi szükséges és elegendő, a bevezetés világosan értelmezi őket.

Az idegen ajkú szótárhasználó számára igen fontos tudni azokról a főnevekről, amelyek többes számúak ugyan, de egyes számú igealakot kell használni utánuk, és fordítva. Ez az információ szerepel is az OCED-ben, így például a mathematics és politics szócikkekben.

Egy szófajon belül sorfolytonosan, de kövéren szedett arab számok segítségével mégis világosan elkülönítve következnek a jelentések, általában igen kevés példával. Ha vannak a címszóhoz tartozó kifejezések, kollokációk, ezeket a szócikk következő, ’-phrases’ kezdetű bekezdése sorolja fel, és a kifejezésekhez is tartozhatnak minősítések. A ’usage’ megjegyzések különösen hasznosak az idegen ajkú szótárhasználó számára is.

A szótárhoz több függelék csatlakozik, elsősorban ’Guide to Good English’ címmel rövid és közérthető angol nyelvtani összefoglaló. E két jó tulajdonsága ellenére természetesen nem lehet belőle megtanulni az angol nyelvtant, viszont azzal a megnyugtató érzéssel tölti el a magyar olvasót, hogy néhány számára ingoványos területen az angol anyanyelvűek is bizonytalankodnak. Ezt a függelékét igen jól lehet hasznosítani, ha gondosan elolvassuk és rögzítjük magunkban, milyen kérdésekről szól, és így szükség esetén fel tudjuk ütni a megfelelő helyen.

Külön függelék tartalmazza az elektronikus kommunikáció közben gyakran használt rövidítéseket és feloldásukat, például „IMHO – in my humble opinion”, „OTOH – on the other hand”, „2NITE – tonight”, sőt a gyakori ún. emoticonokat is, vagyis a közlemény írójának érzelmeit kifejező, tipikusan arckifejezést ábrázoló ikonokat; a legközismertebb talán a ’smiley’ azaz :-), de ide tartozik a sírást jelölő :’-(vagy a meglepetést közvetítő :-o karakterkombináció is. Ugyanez a függelék közli az elektronikus kommunikáció har-

Kétségtelen hátránya a szótárnak, hogy a nem angol anyanyelvű olvasó hiányolhatja a kiejtés megszokott jelölését, hiányzik a szavak elválasztási pontjainak megjelölése, és sokszor nagyon hiányoznak az értelmezések mellől a szavak tényleges megértését támogató példák. A szótár beszerzése mellett érvelnek viszont a rendkívül világosan szerkesztett, egyszerű felépítésű szócikkek, a szavak eredetére vonatkozó adatok, a szóhasználati útmutatók, a rövidítések és a nyelvészeti szakzsargon szinte teljes kiküszöbölése, és elsősorban a más szótárakból hiányzó szavak tekintélyes száma, általában a szókincs gazdagsága és változatossága. A szótár számos olyan szót és jelentést tartalmaz, amelyek nincs meg a jelenlegi legteljesebb Angol-magyar nagyszótárban.

mincöt leggyakoribb szakkifejezését, mint például a chat room, netiquette, SMS, URL (és közreadja a kulturált internetezés, emailezés és SMS-ezés nyelvének néhány alapszabályát is). A mértékegységeket tartalmazó függelékéből kiemelendő a 10^5 és 10^{18} , illetve a 10^{-1} és 10^{-18} közötti előtagok listája a deca-tól az exa-ig, illetve a deci-től az atto-ig. Kedves kuriózum az állatcsoportok neveit tartalmazó összeállítás olyan elemekkel mint „a sloth of bears”, „a clowder or glaring of cats”, „a muster, parcel, or rookery of penguins”, „a pack or rout of wolves”, „a zeal of zebras”.

Hasznos függelékek a gyakran eltévesztett helyesírású szavak listája és a gyakran összevetett szavak (például biennial – biennial, councillor – counsellor) listája is, csak persze a megfelelő pillanatokban jó ha eszünkbe jut, hogy szükségünk van rájuk. A többi függelék-ről a szókincs kapcsán már esett szó, csupán a teljesség kedvéért megemlíthetjük még a kémiai elemek jegyzékét, amely a vegyjeleket és az atomszámokat is közli, és a független országokat fővárosukkal, területükkel, népességükkel és pénznemeikkel együtt felsoroló listát.

A szótárhoz tartozik egy zsebben hordható kisokos „A survival guide to everyday English” címen. Kevéske tartalmából a gyakran hibásan írt szavak, az egymással gyakran összetévesztett szavak, az angol-amerikai megfeleltetések és az elektronikus kommunikációban használt rövidítések nyúl farknyi listái mellett az angol, a kontinentális és az amerikai ruha- és cipőméretek összehasonlító táblája nyújtja a leghasznosabb információt.

Kinek érdemes beszereznie az „Oxford Compact English Dictionary”-t? Kétségtelen hátránya a szótárnak, hogy a nem angol anyanyelvű olvasó hiányolhatja a kiejtés megszokott jelölését, hiányzik a szavak elválasztási pontjainak megjelölése, és sokszor nagyon hiányoznak az értelmezések mellől a szavak tényleges megértését támogató példák. A szótár beszerzése mellett érvelnek viszont a rendkívül világosan szerkesztett, egyszerű felépítésű szócikkek, a szavak eredetére vonatkozó adatok, a szóhasználati útmutatók, a rövidítések és a nyelvészeti szakzsargon szinte teljes kiküszöbölése, és elsősorban a más szótárakból hiányzó szavak tekintélyes száma, általában a szókincs gazdagsága és változatossága. A szótár számos olyan szót és jelentést tartalmaz, amelyek nincs meg a jelenlegi legteljesebb Angol-magyar nagyszótárban. Mindennek köszönhetően az OCED nemcsak egy-egy konkrét szó kikeresésére használható, hanem élvezettel böngészhető izgalmas olvasmány is, amelyből rengeteget lehet tanulni, olvasgatása nemcsak a nyelvtudást, hanem az általános műveltséget is fejleszti.

Végeredményben azt mondhatjuk, hogy az OCED-et egyrészt azok számára ajánljuk, akik már jól tudnak angolul, másrészt középfeladói szinttől kezdve jó lelkiismerettel ajánlható egy egynyelvű tanulói szótár kiegészítéseként, például az OALD mellé második szótárként.

Catherine Soanes (szerk.) (2003): *The Oxford Compact English Dictionary (OCED)*. Oxford University Press, Oxford. 2nd ed.

Szőllősy Éva
Nyelvtudományi Intézet, MTA

Az Európai Unió hivatalos kifejezéstára

Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk egyik jelentős hozadéka az Unió-s jogi és közigazgatási terminológia összegyűjtése és megjelentetése. Előzményként az Európai Unió-s jogszabályok hozzávetőlegesen százezer oldalt kitevő szövegének fordítási és lektorálási munkája áll, melyet gyakran neveznek az új évszázad legnagyobb fordítási projektjének.